

KŐSZEGFALVI FERENC

A Csongrád Megyei Könyvtár hódmezővásárhelyi évei

(1952. december 21–1972. december 31.)

Magyarországon 1952 végéig 19 megyei és 41 járási könyvtárat alapítottak. Néhány helyen, – így Hódmezővásárhelyen is, (lévén akkor ez Csongrád megye székhelye), úgy kötötték össze a kellemest a hasznossal, hogy a megyei könyvtár megnyitását Joszif Visszárionovics Dzsugasvili generalisszimusz, a Szovjetunió vezetője akkoriban nemzeti ünnepnek számító születésnapjára, december 21-re időzítették. (A népnyelv ezt a 24 órát gyöngéd célzással az esztendő legsötétebb napjának nevezte, mert hisz ez a téli napéjegyenlőség ideje.) A Sztálin néven hírhedté vált politikus születésnapja Prónay József vaskereskedő egykori, akkor már államosított Lenin /korábban és később/ Andrassy utcai házában érte a magas rangra kiszemelt, egyszemélyes, Bodrogi János bácsi által vezetett városi közkönyvtárat. Az intézmény az előző év januárjában vált külön a múzeumtól, s az év nyarán foglalta el a neki kiutalt volt lakást, meg sem melegegett az új helyen, amikor a nagy tisztesség érte. A megyei lap, a *Viharsarok* így számolt be a megnyitás eseményéről:

„Húszezer kötettel nyílt meg vasárnap a megyei könyvtár. Sztálin elvtárs 73. születésnapján délelőtt tíz órakor adták át rendeltetésének Hódmezővásárhelyen – a volt városi könyvtár helyén [sic!] a megyei könyvtárat. Az új megyei könyvtár mintegy húszezer könyvvel, szép világos olvasóteremmel várja az olvasni és tanulni vágyó dolgozókat.”¹

1948 után Vásárhelyen is módszeres elszántsággal láttak hozzá a polgári könyvkultúra intézményi-szervezeti rendszerének, objektumainak szétzúzásához. Hat könyvesbolt szűnt meg (miután egyetlen államosított üzlet kezdett el működni), öt nyomdát államosították. Fölszámolták a városi könyvtár „háterszágát” jelentő kisgyűjteményeket; megszüntették a város majd ötven olvasókörét, előbb kisejtezték, majd 1951 elején elkobozták a még működő két magán-kölcsönkönyvtár állományát. A könyvtári anyagot ömlesztve, válogatás nélkül vitték a papírgyárak zúzdájába.

Mindezek pótlását, helyettesítését a rendkívül egyszerű közművelődési könyvtárak, az úgynevezett népkönyvtárak gáttalan szaporításával, az olvasók számának állandó, versenyszerű emelésével kívánták elérni. Ilyen, egy-kétszáz kötetes népkönyvtárakat hoztak létre az ipari vállalatoknál, a tévészékben, gépállomásokon,

¹ Viharsarok 1952. okt. 26. 4., dec. 20. 2., dec. 23. 3.

s a társadalmi munkás, képzetlen könyvtárosnak kötelessége volt az olvasók számát állandóan emelni. Vásárhelyen 1952 őszén már 18 népkönyvtár működött, a megyében pedig 1951-ben ötvenöttel emelkedett a kisgyűjtemények száma, állományuk 20 ezer kötetel gyarapodott. (Könyvtáranként 363 kötet.) A könyv mindenhol ott volt, a Kossuth tértől, ahol olvasóparkot/?/ létesítettek, a tanyákig, ahol mozgó könyvadás folyt. Az irányítást az Országos Könyvtári Központ Népkönyvtári Alosztályából 1949 végén megszervezett Népkönyvtári Központ, illetve középszinten a körzeti könyvtárak végezték. Vásárhely, a városi könyvtár is –, a szentesi körzeti könyvtár irányítása alá tartozott. A minden hónapban három helyre jelentést adni köteles könyvtáros, ha nem akarta, hogy kipellengérezzék, szégyentáblára kerüljön, kénytelen volt eredményeit kozmetikázni, néhány olvasóval havonta többet jelenteni.

A hódmezővásárhelyi közkönyvtár ilyen körülmények között kezdte meg rövid, mindössze két éves önálló életét, miután a múzeumtól, annak államosítása következtében, 1951 január elsején végre különvált, s mint már említettük, azév nyarán a Kálvin tér 2. szám alól a Sztálin utca 30. szám alá költözött. A gyűjteményt a kétlakásos, földszintes ház utcai frontján, egy tágasabb és három kisebb szobában helyezték el, illetve próbálták elhelyezni, hiszen az állománynak csak körülbelül fele kerülhetett polcokra két szobában, a többit a ház mosókonyhájában és padlásán voltak kénytelenek összezsúfoltan tárolni. (Még 1954-ben is!)

Mivel 1952 őszén Csongrád megyében már 194 népkönyvtár működött, az összesen 78 750 kötetes állományt 13 914 olvasó használta, a majd kétszáz könyvtár irányítását a két körzeti könyvtár (Makó, Szentes) már nehezen tudta ellátni. A mennyiségi fejlesztés napirendre tűzte a közművelődési könyvtári hálózat átszervezését. A járási és megyei könyvtáraknak az év végéig való fölállítását is elrendelő, 1952 májusában hozott 2042/13/1952. számú kormányhatározat nyomán a társadalmi háttértől megfosztott, fölkaavart állományú, nyomorúságos körülmények között tengődő, egyszemélyes könyvtárnak el kellett vállalnia a megyei könyvtár szerepet.²

A gyökeresen új szerepre, igazi hivatásának betöltésére a kispolgári kölcsönkönyvtár igen kevésbé volt alkalmas, a munka nehezen, lassan indult meg. Kezdetben szinte nem is tettek mást, csak kölcsönöztek. Nem volt megfelelő hely, nem volt vezető, szakképzett személyzet, a politikai változások az állományt alaposan szétzilálták, majd csakhamar egészségtelenül földuzzasztották. Az átmenet nehézségeit fokozta, hogy a könyvtárnak nemcsak önmagát kellett megújítania, hanem az egész megyei könyvtárhálózatot. Az egyszem könyvtárkezelő mellé könyvtárosokat kellett keresni, találni, képezni, (az első alapfokú könyvtáros tanfolyamot 1963-ban rendezték Vásárhelyen, ennek folytatásaként kétéves középfokú tanfolyamot is szerveztek,) a központi könyvtár tevékenységi körét ki kellett terjeszteni a város egész hatalmas határára; létre kellett hozni a fiókhálózatot, át kellett térni a korszerű katalogizálásra, pedig a feldolgozás egyébként sem bírta

² KŐSZEGFALVI Ferenc: *A vásárhelyi közkönyvtár és társadalmi háttere 1944–1952-ben.* = Könyvtáros 1988. 2. sz.

követni az állománynak az átmeneti kor okozta hullámszását. (Még 1956-ban sem tudták például pontosan, hogy tulajdonképpen mekkora állománnyal rendelkeznek.)

Az indulás két legsúlyosabb gondja azonban, mint jeleztük, a megfelelő helyiség (épület), és szakképzett vezető hiánya volt. A problémát a köztisztviselői álló Bodrogi János, (1891–1967) a könyvtár régi dolgozója a *Könyvtáros* című folyóirat 1953. júniusi számában is elpanaszolta. Mint írta „nem végezhattünk megfelelő munkát, mivel nincs felelős könyvtárvezetőnk. Az induláskor ideiglenesen megbízott elvtársnőt egy hónap elteltével áthelyezték Makóra járási könyvtárosnak és mindmáig nincs utódja.” A megyei könyvtár négy hónapig működött (vagy állt?) vezető nélkül; az intézményt megalapításától irányító instruktor, Papp Margit ugyanis, aki naponta járt át Szegedről, 1953. február elején megbetegedett, utódát, Vastagh Józsefet pedig csak június elsejével helyezték ide Zalaegerszegről, megbízott vezetőnek. Kinevezett, felelős vezetője csak 1953. október elsejétől lett a könyvtárnak Jelencsik Sándor (1926–1999) személyében. (Vastaghot nemsokára, 1954. december 15-én át is helyezték Szegedre, a járási tanács népművelési csoportvezetője lett.) Sajnos Jelencsik sem maradt sokáig tisztségében, őt – négy (Kirschner szerint három) másik munkatárssal együtt –, 1956-os politikai szerepvállalása miatt mozdították el, dobták ki 1957-ben. (Hogy aztán közmegelegedésre töltse be 24 évig a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár igazgatói tisztségét.) A könyvtárvezetői (1962-től igazgatói) pozíció végül is Kirschner Márton (1912–1983) személyével stabilizálódott, aki 1955. január 15-től 17 évig igazgatta az intézményt, (1955. febr. 1-től 1957-ig a helyettes, Jelencsik Sándor segítségével. 1958-tól 1969-ig egyébként Tóthpál József, ezt követően Hajdu Géza volt a vezető-, ill. igazgatóhelyettes.) Kirschner a könyvtár Szegedre helyezésével egyidőben vonult nyugdíjba.³

Az egykori, egyszemélyes városi könyvtárban Jelencsik Sándor még ötdmá-gával dolgozott, ami a szűkös térhez sok, de a feladatokhoz természetesen kevés volt. Egyik levelében olvashatjuk:

„Amikor én a megyei könyvtárhoz kerültem, az a Lenin utcai Prónai-házban volt. Az előttem már ott lévő munkatársak a következők voltak: Vastagh József megbízott vezető, Bodrogi János és Lázár Jenőné olvasószolgálatos könyvtárosok, Barna Lajosné adminisztrátor. Amikor odakerültem, minden nagyon zilált állapotban volt, az irattártól elkezdve a könyvvállományig és a hálózatiig. Nagyon belecseppentem a rendteremtés munkájába. Nem a múlt volt a fontos, hanem a jövő.”⁴

1955-ben már nyolc dolgozóról tudunk, az 1956-ot követő kényszerű kicserélődés után, (ekkor öt munkatársat büntettek meg, az összlétszám több mint

³ Papp Margitról, Vastagh Józsefről l. Gerő Gyula 2002. aug. 21-én kelt levelét (a szerző birtokában) Jelencsik Sándorról Varga Béla írt nekrológot a Pápai Hírlap 1999. jún. 29-i számában. Kirschner-ről: Csongrád Megyei Hírlap vásárhelyi kiadása (továbbiakban CsMH) 1983. márc. 12. 5.

⁴ Jelencsik Sándor 1981. nov. 11-én kelt levele a szerző birtokában.

felét, a forradalomban való szerepvállalás miatt!⁵) 1959-ben 14-en voltak. A hatvanas években egyenletesen emelkedett a létszám, 1972-ben már 23, döntő többségében közép- és felsőfokú végzettségű munkatárs dolgozott az intézményben.

A könyvtár égető helyiséggondjai akkor oldódtak meg, illetve kezdtek enyhülni, amikor 1954 végén egy, az eddiginél nagyobb, ugyancsak államosított családi házat utaltak ki nekik a Sztálin (Andrássy) utca 44. számot. A fennállása óta nyolcadik, megyei könyvtárként második otthonát, ahol a mai jogutód Németh László Könyvtár is működik, 1955 január elején foglalta el, a jókora nagygazdaház útcai frontját, a pince és a padlás kivételével, 12 kisebb-nagyobb helyiséget. Az összes, 598 négyzetméteres alapterületnek alig több mint fele, 321, volt hasznos, a többi technikai, folyosó, mosdó, pince, tüzelőraktár, stb. Örömük azért sem volt zavartalan, mert a 12 helyiségből csak 9 volt azonnal használható, (egy olvasóterem, két iroda, két kölcsönző helyiség, két forgalmi-, egy belső és egy letéti raktár), a többi csak átalakítással. Ezenkívül a telek udvari részét a lovas kocsis szállító vállalat, a Belsped használta, az istállótól és a trágyadombtól csak egy alacsony kőfal választotta el a könyvtárat. A telken még egy szükséglakás is volt, a pincében cementet tárolt egy vállalat, a padláson (ez volt még a perzsavásár legszelídebb tájéka,) gyógynövényt szárított a földműves-szövetkezet, ezenkívül, de legalábbis 1956-ban itt volt a Kopáncsi Állami Gazdaság raktára is. (Érdekes, hogy amikor 1971-ben (!) az istállót, trágyadombot öröklő Városgazdálkodási Vállalat ellen, illetve a búz és a legyek miatt, nyilván sokadszorra, panaszt tett a könyvtár, a kivizsgáló tisztiorvos kijelentette: „az istállók nincsenek a könyvtár közelében, a trágyatárolás sem az épület közelében történik”.) A helyzet csak lassan javult, a padlást és a pincét a hatvanas években megkapta a könyvtár, a pincében 1967-ben ki is alakítottak egy raktárt; de a trágyafronton a helyzet időszakunk végéig lényegében változatlan maradt. Ha felszerelési tárgyokban, bútorokban hiány mutatkozott is, új otthonukban legalább már különválaszthatták térben és időben a gyermekek számára való könyvtári szolgáltatást, igaz egyelőre csak kölcsönzést.

Bár a gyűjtemény állománya az alapítást követő hét év alatt megduplázódott, (az 1953-as kb. 30 ezerről 1959-re 62 ezer kötetre emelkedett),⁷ a növekedés nem nevezhető igazán egészségesnek. A sok fölszámolt magán-kölcsönkönyvtári, olvasóköri, kaszinói és más kisgyűjteményből „államosított” vegyes színvonalú ajándék mellett a kiadók és a Népművelési Minisztérium is mázsaszám küldte – ugyancsak ajándékként, a kortárs szovjet, kínai, bolgár, cseh „demokratikus” irodalom hitvány papírra nyomott, gyöngye kötésű termékeit, amelyek persze tartalmilag sem voltak mindig időtállóknak nevezhetők. A hiányt tehát, amit a háborús

⁵ VÖRÖS Géza: '56 a Csongrád Megyei Könyvtárban. = Vásárhely és Vidéke 1991. okt. 24, 25.

⁶ A Csongrád Megyei Könyvtár évszámmal jelzett vegyes iratai I. 1953–69 (a továbbiakban CSMKVI) I. 1955, 1971. A Németh László Városi Könyvtár helyismereti gyűjteményében (a továbbiakban NLK. Hgy.)

⁷ CSMKVI I.

évek, meg az azt követő időszak hozott létre, – ugyanazokat a könyveket például hol „zsidó”-ként, hol „polgári”-ként üldözve, irtva⁸ –, a hiányt sokszorosán pótolta az ötvenes évek eleji lázas gyarapodás, ez a gyarapodás azonban az állomány rendkívüli fölhígulását jelentette. A gyűjtemény anyagának viharos hullámzása csak az ötvenes évek végére csillapodott; 1955-ben kezdték meg a helyzet tisztázását, a megmaradt régi és a rárakodott új állományrész minden darabjának újrafeldolgozását.

1955-ben már volt olvasói és ifjúsági szak- és betűrendes katalógus. A szolgálati, olvasótermi és raktári katalógusok (az Országos Széchényi Könyvtár és a Békés Megyei Könyvtár segítségével) ezt követően épültek. Az állományfölmérést szorgalmazták a járásokban, községekben, népkönyvtárakban is, (már amikor kijutottak) – és a jelentések időbeni beadását. A jelentés ez idő tájt szinte mitikus fogalomná nőtt, a valóságtól szinte teljesen elszakadt abszolutizált mutató lett, a minőségi munka mércéjévé vált. Állandóan mérték, számolták az olvasók számát, a könyvek számát, önmagukhoz, egymáshoz, a bázishoz viszonyítva, az előadások számát, a munkaverseny, az (1955-ben indított József Attila) olvasómozgalom állását, – mutatókat, statisztikákat gyártottak, hogy tovább jelenthessenek fölfelé. Ha nem tették íziben, jött a dörgedelem a megyei népművelési osztálytól „fegyelmi felelősség terhe mellett”, hiszen a megyei tanács végrehajtó bizottsága például még azt is elrendelte (még 1956-ban is), hogy hány fővel kell emelni az olvasók számát, az olvasómozgalom résztvevőinek számát. Fontos kötelessége volt a könyvtárnak, a könyvtárosnak a különböző évfordulókra indított munkaversenyekben való részvétel, sőt a mezőgazdaság szocialista átszervezésének könyvtári eszközökkel való segítése, amelyeket az 1954-ben alakított versenybizottság értékelt. És akkor még nem is szóltunk az időszakunk végéig élő különböző akciókról, a könyvhéten kívül az őszi megyei könyvhetek, a mezőgazdasági könyvhónap, a műszaki könyvnapok, a politikai könyvhetek is igényelték a könyvtáros aktív közreműködését.

Persze dolgoztak is, nem is keveset. Az időszak eredményei között kell elkönyvelni, hogy 1953-ban megkezdték állományuk fölmérését, a tabáni városrészben megnyitották az első fiókkönyvtárat. Ebben az évben már 24 újság járt a könyvtárba. 1954-ben tíz önálló községi könyvtárat szerveztek függetlenített könyvtárossal, helyi könyvtárügyi tanácsot alakítottak az ügy társadalmi támogatására, (ami 1961-ben Könyvbarát Mozgalomként éledt újra), nagyszerű irodalmi esteket, előadásokat rendeztek. (Például februárban Tolsztoj *Golgotájáról*, szeptemberben Rideg Sándor, Tamási Áron estjét.) 1955 novemberében a Kálvin-tér 1 sz. alatt megindították a helyileg is különvált gyermek- és ifjúsági szolgálatot. Ebben az évben már Újvároson és Tarjánban is volt fiókkönyvtár. Először rendezték meg 1955-ben a Csongrád Megyei Ünnepi Hetek nevű rendezvénysorozatot, amelyből a könyvtár is jelentős részt vállalt, szabadakadémia címmel tíz előadásból álló ismeretterjesztő sorozatot indítva. A mozgalmas esztendő eredményei közé tartozik az is, hogy a tanyai népkönyvtárak támogatása érdekében ősszel Megyei

⁸ Bejegyzések a könyvtár régi leltárkönyveiben. NLK. Hgy.

Könyvgyűjtő Hónapot szerveztek, s hogy versenyhíradójukat továbbfejlesztve megindították rendszeresnek szánt időszaki, módszertani tájékoztatójukat *Csongrád Megyei Népkönyvtáros* címmel. (A következő 1958 decemberében, már a mai, *Csongrád Megyei Könyvtáros* címen.) Erősítették a városi könyvtári tevékenységet, 1956-ban megkezdték a rendszeres olvasótermi és referens szolgálatot és a könyvtárközi kölcsönzést, az olvasóteremben már 64 újságot használhattak az olvasók.⁹

Október 23. után azonnal megalakították az intézmény forradalmi bizottságát, amely átvette a könyvtár irányítását, biztosította zavartalan működését. Kivonták a forgalomból az orosz, szovjet írók könyveit és az ideológiai munkákat. Könyvégetés, mint a megye néhány községében, Csanyteleken, Nagyéren, – nálunk nem történt. A forradalom után, mint korábban említettük, öt könyvtárost büntettek elbocsátással, több évbe telt, míg új, szakképzett munkatársakkal tudták őket pótolni.¹⁰ Hogy 1957-ben mégsem esett vissza a forgalom, (csak az ideológiai művek tekintetében), ez annak köszönhető, hogy elkezdtek kölcsönözni a korábban tiltott könyveket. Valamilyen felfoghatatlan, torz elképzelés szerint ugyanis az ötvenes években nem volt szabad olvasók kezébe adni más írók mellett például Németh László, Kassák Lajos, Molnár Ferenc több művét, Kosztolányi *Néróját*, de az *Aranysárkányt*, a *Pacsirtát* sem, meg olyan világirodalmi rangú szerzőket, mint Maugham, Knight, Remarque. Vásárhelyen 1957-ben 7%-kal több olvasó 19%-kal több könyvet kölcsönzött, mint az előző évben. Élesen rávilágított mindez a központi könyvkiadás, könyvellátás, állományépítés korábbi torz gyakorlatára, hibáira. A könyvtárosok által helyesnek elfogadott 25% ideológiai és ismeretterjesztő, (ezen belül 10% ideológiai, politikai, 10% mezőgazdasági és 5% egyéb ismeretterjesztő), 75% szépirodalmi (és ifjúsági) mű helyett a központi könyvellátás 40–60%-ban produkálta a könyveket, a termés majdnem felében ideológiai, politikai munkákat adva ki, sokszor idejéltűlt, használhatatlan szakkönyveket. Értékes irodalom, olvasmány helyett elöntötték a könyvtárakat olyan halhatatlan opusokkal, mint az *Ötezres fejjönők tapasztalatai*.¹¹ Az is megtörtént, hogy például, a Vörös Partizán tszcs népkönyvtárát (bőséges példányszámban) megajándékozták a legfrissebb haltenyésztési szakkönyvekkel, noha még a környéken sem volt semmilyen víz.¹² 1957–58-tól igyekeztek mindezt helyrehozni, kölcsönözték, kiadták az addig tiltott munkákat, olykor, átesve a ló másik oldalára, ponyvákat is piacra dobva, (*Tarzan* stb.) régi bestsellereket is kölcsönözve.¹³ 1958-ban (talán okulva a történetekből) a könyvtár könyvbeszer-

⁹ CSMKVI I. 1953, 54, 56.

¹⁰ Mint az 5. sz.

¹¹ CSMKVI I. 1957, 58.

¹² VASTAGH József: *Könyvtáraink feladatairól*. = Viharsarok 1953. nov. 17. 1.

¹³ Ezzel olykor magukra is vonták a megyei ítések méltó haragját: CsMH 1958. febr. 20. a „Métely” című cikk keményen megróttá a megyei könyvtárat, mivel az a polcán tartotta, olvasók kezébe kerülhetett SZEDERKÉNYI Anna: *Az asszony meg a fészek* című „bűnös” regénye, amely a szovjet embe-
reket ellenséges színben tüntette föl.

zési keretét is fölemelték, ebben az évben az előzőnél 40%-kal nagyobb összegből, 230 ezer forintból vásárolhatott az intézmény. Intenzívebb munkájukra utal, hogy ebben az évben kinyomtatták színműtári katalógusukat, kölcsönözni kezdték az egyszerű módszerekkel való ismeretterjesztés kiváló eszközét, a dia-filmeket. A megyei könyvtárhálózat ugyancsak ebben az évben kidolgozott hároméves fejlesztési terve – ez a következő időszak egyenletesebb fejlődése felé mutató dokumentum – tervbe vette a községi, tanyai könyvtárak erősítését, az olvasók számának gyarapítását, az ifjúság és a nemzetiségek kiemelt ellátását, a könyvtárosok továbbképzését, a referens szolgálat erősítését a városi könyvtárakban, a bibliobusz munkába állítását.¹⁴

A mennyiségi fejlődés bővületében 1959–1967

Az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején fontos események, eredmények jelezték, hogy a Csongrád Megyei Könyvtár fejlődésének új szakaszába lépett. 1959. január 1-jén a hatalmas határu városban lépett munkába az ország első művelődési autója, 1960. november 21-én fölavatták az átalakított, szabadpolcos rendszerrel működő kölcsönző-olvasóteret, 1960. január 2-án működni kezdett a könyvkötő részleg, 1961 végén megkapták a második bibliobuszt.

Kárász József író (1914–1996), aki 1958-tól 1967-ig volt a könyvtár olvasószolgálatának csoportvezetője, ezt követően a helyismereti gyűjtemény megalapítója, e sorok írójának 1984-ben így beszélt ezekről az évekről: (Az időszak arculatát pontosan jellemző, történéseit hitelesen összegző emlékezőt célszerűnek láttuk hosszabban idézni.)

„A mennyiségi fejlődés korszaka volt, amelyet egyértelmű optimizmussal szemléltünk, őszinte hittel, odaadóan tettük a dolgunkat. Amikor beléptem, 1958-ban, ketten alkottuk a csoportot, egy kolleganővel. A könyvtár tucatnyi munkatársa körülbelül hatvanezres állományt gondozott, a központi könyvtárban valamivel több mint két-ezer olvasót láttunk el. A többi könyvtári egységgel együtt 1959-ben 5340 olvasónak adtunk könyvet, a városi lakosság 11%-ának. Fiókkönyvtárunk, letéti helyünk is volt ugyanis ebben az időben vagy harminc. 1958 decemberében az országban elsőként Csongrád megye kapott művelődési autót, melynek működése sokat javított a legelzártabb külterületi lakosság ellátásán. Az autónak körülbelül annyi olvasója volt az első évben, mint központi könyvtárunknak. Kilenc év múlva, amikor átadtam a csoportot, már három egész és két részmunkaidős kollega dolgozott itt, a ránk bízott állomány majd 110 ezer kötetre rúgott. Az olvasók számát a központi könyvtárban még 1966-ban sikerült a bűvös háromezere emelni, a letéti helyek használóival együtt 1967-ben több mint kilencezren voltak. A kötetforgalom a kilenc esztendő alatt az évi 170 ezerről 230 ezerre nőtt. Olvasótermünk kínálata 1967-ben 4 ezer kötet kézikönyv és több mint kétszáz féle lap, folyóirat volt.

Legfontosabb feladatunk, aminek jegyében mindennapi teendőinket végeztük – az Olvasó Nép szemléletnek megfelelően, gondolom éppúgy, mint a többi megyei könyvtárban – az olvasók számának gyarapítása, akár munkaversenyben is, az érté-

¹⁴ CsMH 1958. okt.23. 4.

kes irodalom, meg az ismeretterjesztő művek [de különösen az ideológiai, politikai művek. K.F.] forgalmának föllendítése, – a legnagyobb munka pedig, amelyben olvasószolgálatos korban részt vehettem, a szabadpolcos kölcsönzés bevezetése volt. Az irodalmi estek, író-olvasó találkozók szervezése is főleg abból a szempontból volt fontos, hogy általuk újabb olvasókat nyerhettünk meg. Természetesen a legfontosabb irodalmi alkotóműhelyek – folyóiratok, kiadók –, a legjelesebb alkotók bemutatása is célunk volt. Így rendeztük meg a hatvanas évek elején, majd a derekán sorban az Új Írás, Kortárs, Tiszatáj, a Magvető, a Szépirodalmi Kiadó estjét, s hívtuk meg egy-egy találkozóra Jankovich Ferencet, Károlyi Amyt, Simon Istvánt, Szabó Pált, Vas Istvánt, Veres Pétert, Weöres Sándort, Zelk Zoltánt. Könyvújdonságainkról annotált ajánló jegyzékeket sokszorosítottunk. A forgalmat más, „fondorlatos” eszközökkel is próbáltuk növelni. Megindítottuk az „Olvasson nyáron is” mozgalmat, megjutalmaztuk a legjobb nyári olvasót, az ezredik és a kétezredik olvasónkat.

Forgalmunk növekedése már 1960-ban fölvetette kölcsönzési rendszerünk korszerűsítésének igényét. Kis létszámú csoportunk a gyarapodó számú olvasók növekvő igényeit a zárt raktárból egyre nehezkesebben, fáradságosabban tudta kielégíteni; megérett a helyzet a szabadpolcos kölcsönzési rendszer bevezetésére. Átnéztük a téma irodalmát, meglátogattunk néhány pesti és vidéki könyvtárat – hisz 1959 végére már 33 helyen tértek át a nyílt polcra –, szakvéleményt kértünk az Országos Könyvtárügyi Tanács könyvtárépítési csoportjától, Sallai Pista bácsi személyesen is megisztelt bennünket látogatásával. Nem könyvtári célra épült öreg épületünkben falak áthelyezésével már előbb kialakítottunk két nagyobb, összesen 98 négyzetméteres termet, így a tapasztalatok, tanácsok összegyűjtése után, mint a kérdésben legérdekeltebb, nekiláttam elkészíteni a szabadpolcos berendezés és az új munkaszervezet kialakításának tervét. A 70 és 28 négyzetméteres termek egyikébe a kölcsönzőpultot és az ismeretterjesztő munkák szabadpolcos állományának, a másikba a válogatásra szánt szépirodalmi műveknek az állványait helyeztük el ülőszármolyokkal együtt. A 255 folyóméter polcra 2770 kötet ismeretterjesztő és 7500 kötet szépirodalmi művet raktunk ki. Az előtér egyik sarkát pulttal elkerítve ruhatárrá alakítottuk át, a ruhatár használatát szép szóval, meggyőzéssel kötelezővé tettük. Az új rendszer „premierje” 1960. november 21-én volt, és 1961 első negyedévében máris százhatvanal több olvasót számlálhattunk, mint 1960 hasonló időszakában. 1967-ben tovább tökéletesítettük az új kölcsönzés feltételeit, a duplájára növelt alapterületű kölcsönzötér és olvasóterem akkor nyerte el mai formáját.”¹⁵

Az FA 60-67-es rendszámú IFA furgon, a művelődési autó dia- és keskenyfilmvetítő készülékkel, magnetofonnal, és 600 kötetes könyvtárral jött Vásárhelyre, teljes felszereléssel együtt közel százezer forint értéket képviselt. Azonnal teljes intenzitással látott munkához, negyedév alatt (1959. I–III.) nyolcezer kilométert tett meg, kölcsönzött, vetített, ötféle anyagból húsz helyen rendezett kiállítás. (Hírek a Szovjetunióból, Az Ermitázs kincsei, stb.) Félév alatt 52-szer vetített filmet 5400 fő előtt, háromnegyedév alatt már 32 állomást látogattak rendszeresen, s az első évben, 1959-ben, a 33 állomáson 2083 olvasónak 9940 kötetet kölcsönöztek. A vetítések száma 140 volt, a filmeket 8154 néző látta.¹⁶ Az első autót 1962-ig használták, ekkor átadták az állami könyvterjesztőnek, helyette folyamatosan kapott új kocsikat Csongrád megye. A második 1962-ben

¹⁵ KŐSZEGFALVI Ferenc: *Hűség és szolgálat. Beszélgetés a 70 éves Kárász Józseffel.* = Könyvtáros (a továbbiakban Kt.) 1984. 5. 257–261.

¹⁶ CSMH 1959. ápr. 7. 4., szept. 6. 6., 1960. ápr. 17. 5.

kezdett dolgozni, 1963-ban már öt művelődési autó működött a megyében, 60 állomáson 3646 olvasónak 35 057 kötetet kölcsönözve, 496 játék-, és 360 ismeretterjesztő filmet vetítve, 30 ismeretterjesztő előadást tartva. A kocsik üzemeltetési-, majd tulajdonjogát később átadták a járási tanácsoknak, illetve a művelődési otthonoknak, decentralizálták működésüket, Vásárhelyen kettő, s volt amikor már csak egy maradt.

A művelődési autók működtetését illetően elejétől fogva törekedtek a könyvtári és a népművelő tevékenység közelítésére, igyekeztek az előadások, kiállítások, filmvetítések számát szaporítani.¹⁷

Ebben az időben, 1960-tól sajnos rosszra fordult az 1955-ben önálló helyet kapott gyermek- és ifjúsági gyűjtemény sorsa. (Mint a népmesékben: „Hol volt, hol nem volt...”) 1960-ban kiköltöztették Kálvin-téri otthonából, ezt követően lehetetlenebbnél lehetetlenebb helyekre száműzték (1960-tól 1965-ig az Ifjúsági Házba, ezután két évig az Úttörőház egy szobácskájába.) A megyei könyvtár igazgatója föltárva a helyzetet, folyamatosan írta a kérelmeket a különböző fórumokhoz, segítséget, a helyzet javítását kérve, – hiába. (Az ifjúsági könyvtár méltó elhelyezését tartotta a megyei könyvtár egyik legfontosabb megoldandó problémájának Mónus Imre, a győri megyei könyvtár igazgatóhelyettese is, aki 1964. februárjában, a minisztérium megbízásából fölmerítette a Csongrád Megyei Könyvtár állapotát.)¹⁸ 1967-ben azután a megye és a város szégyenére, a gyermekkönyvtár működése végleg (legalábbis a megyei könyvtár vásárhelyi éveinek végéig) megszűnt, a 4500 kötet könyv, a másfél ezer diafilm-tekerics a központi könyvtár pincéjébe került, az ezer gyermekolvasó saját könyvtár nélkül maradt. Ez annál sajnálatosabb, mert a kisgyűjtemény alig több mint évtizednyi működő periódusában már igényt ébresztett a rendszeres olvasásra, nyomorúságos körülményei ellenére tiszteletreméltó eredményeket produkált. 1963-ban már például, amikor az Ifjúsági Ház egyetlen szobájában nyomorgott, s a 17 négyzetméteres helyiségben volt a kölcsönzés, az olvasóterem, itt folytak a diavetítések, nos, itt, ebben az évben 839 olvasónak 27 822 kötetet kölcsönzött.¹⁹

A megyei könyvtárban 1959-től egyre újabb tények utalnak, – a nehéz körülmények ellenére –, az intézmény tevékenysége spektrumának bővülésére. Ebben az évben a megye lakosságának 9,4, Vásárhelyen 11%-a volt olvasó. A látogatók, olvasók ebben az évben már helytörténeti, színműtári, diafilm katalógusból is tájékozódhattak, a 14 szakképzett könyvtáros összesen 16 katalógust gondozott, nyolc raktárukban 1123 méter rögzített fapalc (1958-ban 898 méter) tárolta az állományt. A diafilmek előző évben elkezdett kölcsönzése rendkívüli mértékben fölfutott, 1959-ben már 4158 tekercest vettek ki az olvasók, vetítőt is kölcsönöztek. Újraindult a József Attila olvasómozgalom. Ugyanebben az évben indult a Go-

¹⁷ Kirschner Márton igazgató beszámolója a művelődési autók könyvtárosainak Hódmezővásárhelyen tartott országos értekezletén. CSMKVI II. 1963–72, 1966.

¹⁸ CSMKVI II. 1964.

¹⁹ A gyermekkönyvtár története. Rövid, szöveges áttekintés az 1984-es könyvtári kiállítás anyagából. NLK Hgy.

gol olvasómozgalom, a következő évben az új szovjet irodalom megismertetését célzó akciósorozat, 1961-ben a könyvtárak társadalmi bázisát erősíteni hivatott Könyvbarát mozgalmat kezdeményezték, 1962-ben a Kállai Éva nőolvasó-mozgalom, 1963-ban a nyári olvasómozgalom kezdődött. (A ma már kissé naivnak, didaktikusnak tűnő akciók során – a voluntarista kultúrpolitikának megfelelően – a könyvtárosok által szervezett olvasók a kötelezően megadott művek ismeretéből számoltak be, versenyszerűen, s a végén olvasó, de a könyvtáros is oklevelet, vándorzászlót, könyvjutalmat kaphatott.)

1960–61-ben a községi könyvtárak tanácsi kezelésbe kerültek. A 42 falusi kisgyűjtemény ettől kezdve önállóan szerzeményezett, lazult a függősége a megyei könyvtártól, amely – s ez is jelentős munka volt –, az önállósulás előtt valamennyi gyűjtemény állományát átnézte, kiegészítette, hogy, amennyire lehet, értékes állománnyal kezdjék önálló életüket. (A megye lakosságának 1960-ban 9,9%-a volt beiratkozott olvasó.)

A több mint ötezer olvasó mellett olvasótermüknek 10 636 látogatója volt, akik 109 újság közül válogathattak. Még 1958 decemberében megjelent a versenyhíradóból kinőtt módszertani tájékoztató, a *Csongrád Megyei Könyvtáros*, amit rendszeressé kívántak tenni.²⁰

A helyismereti munka kezdete a megyei könyvtárban ugyancsak időszakunkra tehető. „A megye területén megjelent, továbbá a megyére vonatkozó kiadványokat” 1955-től gyűjtötték módszeresen, ezt a tevékenységet 1964-től már jogszabály, miniszteri utasítás alapján végezték. A gyűjtés alapján aztán a 60-as évek közepétől megindult a főtárás és a szolgáltatás is. A kialakuló megyei helyismereti gyűjtemény legértékesebb része a vásárhelyi anyag volt, mivel az 1880-ban alapított, s 1907-ben megnyitott hódmezővásárhelyi közkönyvtárban már az első kezelőnek, Székely Jánosnak (1882–1945) különös gondja volt a helyi szerzők műveire, a városról szóló könyvekre. Hasonlóan dolgozott Bodrogi János, a kőművesből lett munkáskönyvtáros, a megyeivé lett városi könyvtár egykori őre, a megyei könyvtár első olvasószolgálatosa, aki pusztán város-, és könyvszeretetből féltékenyen vigyázta, gyarapította a helyi irodalmát. Áldásos működésüknek köszönhetően mintegy ezer-ezeröttszáz kötet helyi vonatkozású könyv, és körülbelül 300 kötet 1945 előtti helyi lap, folyóirat maradt a megyei könyvtárra. A gyűjteményt Jani bácsi helyileg külön is őrizte, helyben volt szabad kiválasztottnak, kutatóknak használni, s csak 1960-ban olvasztották be a belsőraktári anyagba, látens módon, csak katalógusban maradt elkülönítve. Az 1964-es miniszteri utasítás nyomán megeléknült a gyűjtőmunka, 1965. július 1-től pedig beindult a napi sajtófigyelés. A munkatársak egymás közt felosztva figyelték a hazai napilapokat, folyóiratokat, és kicédelázták a megyei vonatkozású információkat. Az addig szétszórt és kissé gazdátlan gyűjtő, tájékoztató tevékenységnek azután 1967 novemberétől Kárász József személyében végre a legrátermettebb ember lett az egyszemélyi felelőse, aki nemcsak jó ismerője, gyűjtője volt a vásárhelyi, vagy

²⁰ CSMKVII. 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, illetve a *Csongrád Megyei Könyvtáros* (továbbiakban CsMK) bekötött évfolyamai az NLK Hgy-ben.

innen elszármazott alkotók szellemi termékeinek, a vásárhelyi kiadványoknak, hanem saját munkáival is gyarapította azokat. (1969–70-ben a vásárhelyi sajtó első repertóriumait, 1970–74-ben a megyei sajtóbibliográfiát készítette el.)²¹

1967-ben történt a könyvtár épületének általános felújítása is. Időszakunknak a szabadpolcra való áttérés melletti legjelentősebb eseménye, amely egybeesett a megyei könyvtár fennállásának 15. évfordulójával, s amely nagymértékben javította a könyvtárosok munkakörülményeit, – hosszú időre otthonos, vonzó könyvtárképet alakított ki az olvasók, látogatók számára. Az 1960-as átalakítás nem szüntette meg az intézmény helyiséggondjait, ezeknek ha nem is megszüntetése, de legalább további enyhítése, elsősorban az olvasószolgálat területének bővítése és korszerűsítése az évek során egyre sürgetőbbé vált. Erre a célra a megyei tanácstól 450 ezer forintot kaptak, a minisztérium ezt 50 ezer forinttal toldotta meg a felszerelés pótlása céljából. A négy hónapig, februártól júniusig tartó felújítási munkálatok nyomán egységes olvasószolgálati tér alakult ki, az alapterület 115 négyzetméterről közel 240 négyzetméterre növekedett. Így a könyvkiválasztó térben 12 ezer kötetnyi könyv, az olvasótérben 3 ezer kötetnyi könyv és 280 újság, folyóirat elhelyezésére nyílt lehetőség. A cserépkályhák által fűtött olvasószolgálati teret Vékony Sándor kerámiáival, népművészeti tárgyakkal, és vásárhelyi festők képeivel tették klubszerűvé, otthonossá. Az épület alatt húzódó pincében 150 négyzetméter alapterületű, 60 ezer kötetet befogadó, szellőztethető raktárhelyiséget alakítottak ki.

Noha a felújítás eredményeként nyert alapterület (a város 53 ezres lakosságához képest) még mindig elmaradt a korszerű könyvtári normáktól, de saját szintjéhez, korábbi állapotához képest nagy előrelépés volt a megyei könyvtár számára.²²

Bár a 60-as években tovább sorjáztak eredményeik; a tanyai iskolák könyvtáraiból közművelődési könyvtárakat szerveznek (1962), saját kezelésbe kapják az épületüket (1963), a megyei nagy könyvtárainak részvételével könyvtárközi bizottság alakul (1964), megindítják a mezőgazdasági és műszaki szaktájékoztatót (1964), megvetik az alapját a zenei gyűjteménynek (1965),²³ mégis a megyei könyvtár egész, korai 15 éves fejlődését viszonylagosként lehet jellemezni, összefoglalni. Relatívnak kell tekintenünk, hisz 1952. december 21-én a nulláról indultak. Nem volt sem megfelelő épület, sem berendezés, sem személyzet, de egészséges állomány sem. Ami értékük volt, az az archív vásárhelyi hírlaptár mellett a régi vásárhelyi könyvtár anyagának egy része, Espersit János könyvtárának maradványaival. (A gyanakvó és túlbuzgó könyvtárvezetés mégis éppen ettől akart megszabadulni, lépten-nyomon hangoztatván, hogy a sok „ócska, használhatatlan” könyv elveszi a raktárakban a helyet az új anyagtól.)²⁴ A másik

²¹ L. 15. sz. és KÖSZEGFALVI Ferenc: *Bodrogi János.* = Kt. 1977. 12. 747–749.

²² CSMKVI II. 1967, CsMH. 1967. ápr. 25. 3.

²³ CSMKVI I.–II. 1962–1965.

²⁴ KÖSZEGFALVI Ferenc – BORUS Gábor: *Espersit János és könyvei.* Makó, 2000. /A Makói Múzeum Füzetei 93./

egyszerű ok, amiért viszonylagosnak kell tekintenünk a megyei könyvtár fejlődését, s ami Mónus Imre már említett 1964-es vizsgálati jelentésében is szerepel, az, hogy – megyei intézmény léteire nem a megyeszékhelyen működött. Csongrád megye székhelyét 1962. január elsejével Hódmezővásárhelyről Szegedre helyezték, ami együtt járt a megyei intézmények, szervezetek, vállalatok, közületek Szegedre költözésével. A megye könyvtárát azonban valamilyen okból Vásárhelyen hagyták, talán azért is, mivel tevékenységének kétharmad részét a város számára, kvázi városi könyvtárként végezte. Nos, ha ezt tudta is róla a város, nem támogatta ennek megfelelően. Szerencsétlen „öszvér” intézmény tehát 1962-től kényszerpályára került, hiszen megyeiként városi volt, a városiak közt pedig szintén idegen, mert megyei. A kettős arculat, a városi könyvtárra telepedett megyei szervezet, a „hivatalnok könyvtár” így szükségképpen gátja lett az igazi fejlődésnek. Bizonyítja ezt például, hogy az épületük tűzveszélyes padlását, nedves pincéjét, ezeket a harmadrendű objektumokat is csak 1963-ban kapták kezelésükbe, noha évek óta kérték, hogy szűnjön meg végre pincében, padláson idegen vállalatoknak a könyvtár működését zavaró, zajos, szennyező tevékenysége.

A könyvtárosok és technikai munkatársak lelkiismeretes munkája tehát kevés volt az igazi továbblépéshez. Ha az egykori egyszemélyes kölcsönkönyvtár messze is volt már, talán éppen olyan messze voltak még a korszerű könyvtári normáktól is.

Parkolópályán 1968–1972

„Könyvtárunk a [vele szemben támasztott] követelményeknek jelenlegi adottságai mellett nem tud kielégítően megfelelni” – szögezte le Kirschner Márton igazgató 1971. szeptember 27-én a megyei és a városi tanácshoz intézett beadványában, majd így folytatja:

„Egy, több, mint száz éve épült nagygazda házban helyezték el 1954-ben. Először rendkívül mostoha körülmények között, a szomszéd vállalatokkal folytatott állandó **perlekedések** között dolgozott. Azóta igen sokat fejlődött. Szűkre szabott keretek között ugyan, de rendeződött az épület sorsa, a szolgáltató-feldolgozó tevékenység szervezetté vált, magas színvonalra emelkedett, az olvasótábor megnőtt, s állandóan nő, a könyvvállomány igen sokat gazdagodott. Ám a fejlődési lehetőségek ki is merültek, és ma már a zsúfoltság, a helyhiány, a korszerűtlenség jelei a dominálóak.”

A beadvány szerint a tárgyi adottságok közül egyedül az 1967-ben kialakított kellemes, nyugodt hangulatú olvasótér a megfelelő, a pinceraktár nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

„Ez a hely – állapítja meg a dokumentum – a mai könyvvállomány elhelyezésére is kicsi, nehezen szellőztethető, nedves, dohos. Az 1967-ben – az akkori lehetőségeknek megfelelő szükségmegoldásként létrehozott pinceraktárt az ár- és belvizes esztendők, az agresszív magas talajvíz úgy megrongálta, hogy alkalmatlanná vált könyvek további, hosszabb ideig való tárolására.” [Ide kívánczik annak megjegyzése, hogy e pince

ma, 2002-ben is könyveket tárol, szükségből a Németh László Könyvtár kölcsönzői tápraktára.]

„A jelenlegi elhelyezés – szögezi le Kirschner igazgató – nem tartható fenn huzamosabb ideig sem a terület nagysága, sem a könyvállomány állagmegóvása, sem a munkahely- és szociális ellátottság szempontjából. A pincében, ahol a könyvállomány nagyobb részét tároljuk, a könyvek átszívósodnak, helyel-közzel penészednek. A munkahelyek zsúfoltak, sötétek, szociális létesítmény nincs. A könyvállomány növekszik, hely alig van; ha itt nem találunk elhelyezési lehetőséget, bérleményekben kell elraktározni a könyveket. A szolgáltatások körét hely hiányában nem tudjuk bővíteni.”

A meggyőző érvelésű dokumentum példákat is említ; más, dunántúli és alföldi megyei könyvtárak néhány fontos (1970-es) adatát veti össze a vásárhelyi intézmény azonos mutatóival. A különbség, mint láthatjuk, meglehetősen szembeötlő:²⁵

Könyvtár neve	Alapterület négyzetméter	Munkatársak száma	Könyvbeszerzési keret (megyei) Ft
Békéscsaba	1058	24	137 003,-
Eger	1286	41	345 821,-
Hódmezővásárhely	789	21	85 000,-
Kaposvár	2575	46	520 000,-

Megerősítik e fönti beadvány igazát egy másik korabeli dokumentum, a Csongrád megye közművelődési könyvtárhálózata 1971 márciusában íródott továbbfejlesztési tervjavaslatának adatai (norma alatti állomány, beszerzési keret, alapterület, polc folyóméter, könyvtáros létszám). A stagnálás már 1968-tól évente növekvő mértékben kimutatható, ám, – sajátos módon –, ugyanakkor megfigyelhető a majd két évtizedes gyakorlat hatása, eredménye is, egyfajta kulturális nagyüzem alakulása. Az összkép tehát ellentétes vonásokból áll össze. 1968-ban például, amikor hanglezem katalógusuk már több mint félezer lemezt írt le, arra is volt erő, hogy a könyvtár bekapcsolódjék az országos sajtófigyelés ún. veszprémi akciójába, ahol 12 megyei könyvtár 150 periodikum retrospektív föltárását vállalta a fel-szabadulás 25. évfordulójára. Mindemellett azonban már csökken beszerzési keretük. Ez ebben az évben, az emelkedő könyvárak mellett, az évközben kapott pótkerettel együtt is mindössze 188 800,- Ft volt. A következő évben, amellet, hogy megkapták végre a kötetzet részére a Perfecta gyorsvágógépet, megkezdték a nemzetiségi irodalom beszerzését, megjelentették a Tornyai-bibliográfiát, látogatóik száma közel járt a százezerhez (83 090), – e részleges eredmények mellett kedvezőbb lehetőségek, illetve nyugdíjazás miatt néhány hónapon belül négy diplomás munkatárs hagyta el a könyvtárat, két csoport fél évre vezető

²⁵ A Csongrád Megyei Könyvtár helyzete és fejlesztési problémái, CSMKVI II. 1971.

nélkül maradt. Bérelt helyének fölmondása miatt meg kellett szüntetni a susáni fiókkönyvtárat.²⁶

1970-ben az országot ért elemi csapások, gazdasági nehézségek is súlyosbították közvetve az intézmény helyzetét (árvíz, belvíz, meggondolatlan beruházások, túlköltekezés stb.), amit a rutinos, intenzív munka sem tudott ellensúlyozni. Szeptember elsejétől áttértek a mindennapos kölcsönzésre (hat napon 10-től 19 óráig!), folyt a műszaki, mezőgazdasági szaktájékoztató, a könyvtárközi kölcsönzés útján kért 176 kötet mellett 600-t küldött a könyvtár, a nagyüzemi földolgozó munka tízezernyi könyvet dolgozott föl, csoportképzéses szakkatalógust épített, szervezték az olvasómozgalmakat (Olvasó ifjúságért, Játék és vallomás, Csillag a homlokukon), a *Csongrád Megyei Könyvtárosnak* ebben az évben három száma jelent meg, ám mindemellett az éves könyvbeszerzési keret már 23%-kal kisebb, mint 1969-ben, póthitelt nem kaptak. Hiába vásárolnak kevesebb könyvet, a raktárak (a fejlesztés hiánya miatt) mégis szűkösek, a 128 ezer kötetnyi állományhoz előírt 3200 folyóméter polc helyett mindössze 1500 méternyivel rendelkeztek. A negatív tényezők hatása 1971-ben csak erősödött. A fentebb említett országos gazdasági nehézségek, megszorítások fokozottabban éreztették hatásukat. A könyvtár beszerzési kerete – az intézmény főnállása óta először – az év közepére kimerült, augusztusban már mindössze tízezer forintjuk volt könyvvásárlásra, pedig a könyvtárak 1969 óta mintegy 20%-kal emelkedtek. Emelték a fiókkönyvtárak helyiségeinek bérleti díjait is. Romlott a munkahelyi légkör, az igazgató feszült viszonyba került az év elején a könyvtárhoz helyezett Vörös Mihály igazgatóhelyettessel. (Vörös Mihályt, az annak idején Német Lászlót Vársárhelyre hívó ismert helyi kultúrpolitikus (1913–2000) a megyei könyvtár áthelyezésének küszöbén a városi könyvtár megszervezésének előkészítése céljából helyezték ide.)²⁷

1972-ben, ebben az UNESCO által a Könyv Évének nyilvánított esztendőben a 136 ezres állományú, 9500 olvasóval rendelkező intézmény az eddigiekhez hasonlóan, örökölt terheit cipelve próbált jó eredményeket elérni, ez évi tevékenysége is ellentmondásos. Az 1967-es 36-tal szemben például 1972-ben már csak 23 külterületi kölcsönzőhely működött, az egy lakosra jutó könyvvásárlás összege az 1969-es 8,88 forintról, a négy-öt forintos országos átlag mellett, 2,65 forintra zuhant.²⁸

A Csongrád Megyei Könyvtár ilyen körülmények között, ilyen állapotban érte meg a régen esedékes átszervezést, Szegedre való áthelyezését. Csongrád megye tanácsa 1972. december 15-én tartott ülésén megerősítette a megyei végrehajtó bizottságnak a könyvtár áthelyezését illető állásfoglalását, határozatot hozott az egységes megyei tanácsi közművelődési könyvtári szervezet létrehozásáról. E határozat értelmében a hódmezővásárhelyi városi könyvtár megyei hálózati központi szerepköre 1973. január 1-jei hatállyal megszűnt, a megyei tanács felhívta

²⁶ CSMKVI II. 1971.

²⁷ CSMKVI II. 1970, 1971.

²⁸ CSMKVI II. 1971, 1972.

a vásárhelyi városi tanács elnökét, hogy a városi könyvtár megszervezésével gondoskodják a folyamatos könyvtári szolgáltatásról. A megyei könyvtári feladatokat ellátó rész – egyelőre – a Szegedi Járási Könyvtárral olvadt össze Csongrád Megyei Könyvtár néven, a volt vásárhelyi intézmény 16 dolgozója pedig, Vörös Mihály városi igazgatóval együtt, hivatalosan 1973. január 10-én kérte és kapta meg kinevezését a Hódmezővásárhelyi Városi Könyvtárhoz.²⁹

Az 1952. december 21-én alapított intézmény életében véget ért tehát egy korszak. Főnállásának első két, vásárhelyi évtizedében – elsősorban munkatársai szorgalmának, odaadó munkájának köszönhetően, s főleg az 1960-as években –, sok mindent tett, sok mindent elért, de a kívánalmakhoz, normatívákhoz, meg a hasonló intézményekhez képest, elsősorban nehéz körülményei miatt, – nem eléget.

FERENC KÖSZEGFALVI

Les années de Hódmezővásárhely de la Bibliothèque du Département Csongrád

Après l'année 1948, également à Hódmezővásárhely, les institutions de la culture bourgeoise ont été supprimées. On a fermé six librairies (après l'inauguration d'une librairie d'état), les cinq imprimeries fonctionnant ont été nationalisées. Les petites collections, servant d'arrière-plan à la bibliothèque municipale, ont été liquidées, les quelques 50 cercles de lecture de la ville supprimés, d'abord un tri a été opéré dans les fonds des deux bibliothèques privées, encore en fonction, puis au début de l'année 1951, les livres ont été confisqués et envoyés au pilon.

La Bibliothèque Municipale n'a pas été supprimée, mais en 1952 (puisque Hódmezővásárhely à l'époque était le chef-lieu du département Csongrád) elle a été obligée de remplir les fonctions du centre du réseau de bibliothèques publiques du département, en voie de formation. A ce nouveau rôle la petite bibliothèque civile, fonctionnant avec une seule personne, était pratiquement incompétente. Faute de placement convenable (elle était installée dans un villa confisqué), faute de personnel à formation bibliothécaire et de directeur connaissant le métier; avec des fonds d'abord renversés, plus tard gonflés de manière insaine par les changements politiques survenus, la nouvelle institution devait non seulement, mais tout d'abord se renouveler.

En même temps, il fallait reconstruire le réseau départemental, trouver du personnel et assurer sa formation, étendre l'activité de la bibliothèque dans le département entier, organiser un réseau de filial, et adopter le système moderne d'enregistrement. La situation s'est normalisée seulement vers la fin des années 1950, en 1954 la bibliothèque a reçu un bâtiment plus étendu (de nouveau une ancienne maison de famille, l'actuelle Bibliothèque László Németh), qui plus tard, aux années 1960, en résultat d'un développement quantitatif des fonds, et des reconstructions et transformations continues a été rendu presque entièrement convenable aux tâches de l'institution. Le nombre des fonds ainsi que celui des lecteurs augmentaient, les services assurés se développaient.

En 1962, le chef-lieu du département est devenu Szeged, dès alors la distance relative du centre et le double rôle de l'institution (bibliothèque municipale et départementale) a de plus en plus empêché le développement continu.

Le problème ne s'est résolu qu'en 1972 par le changement de statut, où la Bibliothèque Somogyi de Szeged a reçu les fonctions de bibliothèque départementale.

²⁹ A jegyzőkönyvi kivonat a CSMKVI II-ben, valamint CSMK 1973. 1–4. számában, BEZERÉDY István cikkéből.